

A bűnügyi kockázatelemzés lehetőségei a rendőrségen¹

*Működésképtelen elképzelése mindenkinek van.
(Howe törvény Murphy törvénykönyvéből²)*

Bevezetés helyett

A bűnügyi elemzés magyar rendőrségnél alkalmazott módszertana megújításának gondolata nagyjából öt évvel ezelőtt vetődött fel bennem és akkori munkatársamban, Keszi Tamásban, a rendőrség bünelemzési szabályzatának³ újra alkotására tett kísérleteink közben. Úgy véltük, hogy az addig alkalmazott elméleti keret merevsége, rugalmatlansága okán nem tudja befogadni az elmúlt 10–15 évben megjelent bűnügyi elemzői módszereket és technikákat.

Tovább bonyolította a helyzetet, hogy a magyar bűnügyi elemzés elmúlt 20 évében alig jelent meg olyan magyar nyelvű könyv, cikk, tanulmány, amely – kitekintve a nagyvilágba – bemutatta volna a nálunk használatos módszertantól eltérő, esetleg időközben megszülető elemzési módszereket, és próbálta volna adaptálni a szakterület elvárásainak megfelelően. Valószínűleg azért, mert ilyen elvárások nem is léteztek.

Pedig a megújulás szükséges. A hatékony bűnügyi felderítő munka nem csupán passzívan fogadja, de meg is követeli az elemzői támogatást, és ehhez olyan – korábban nem használt – elemzői módszerek alkalmazása is szükséges, mint a bűnügyi hálózatelemzés, a kockázatelemzés vagy a kommunikációs kapcsolatok elemzése. A bűnügyi elemzők pedig akkor tudják

¹ Ebben a vonatkozásban kizárólag az általános rendőri feladatok ellátására létrehozott szervet jelenti.

² Bloch, Arthur: Murphy törvénykönyve, avagy miért romlik el minden? (Murphy's law and other reasons why things go wrong). Gondolat. Budapest, 1985. 21. o.

³ 13/2001. (X.2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bünelemzési Szabályzatának kiadásáról (hatálytalan)

hatékonyan alkalmazni az új módszereket, ha ahhoz jól kimunkált, részletes és aránylag könnyen elsajátítható módszertan tartozik.

Rövid történeti áttekintés

A bűnügyi információk elemzése nem új keletű dolog, egyidős a nyomozással. Ha bármely, bűnügyben nyomozást folytató személy az eljárás során az egyes bűncselekmények között az elkövetés módszerében, az elkövetési tárgyban vagy a sértett, esetleg az elkövető személyében hasonlóságot fedezett fel, ha nem is tudatosan, de elemző tevékenységet végzett, mégpedig vagy összehasonlító ügyelemzést (összehasonlította két vagy több bűncselekmény kriminalisztikai jellemzőit a cselekmény sorozatba illeszthetősége szempontjából), vagy bűncselekményi mintaelemzést (a bűncselekmények egyes kriminalisztikai jellemzőinek tér- vagy időbeli mintázatát vizsgálta).

A bűnügyi elemzés nem más, mint a bűnügyileg releváns adatok közti kapcsolatok felismerése, azonosítása és azok értékelése az eredményes bűnüldözés érdekében. „... *fontossága abban rejlik, hogy egységes, előre meghatározott technikák alkalmazásával az adatok gyűjtése célzottan folyik, megtakarítva ezzel időt és erőforrásokat.*”⁴

Az előre meghatározott technikák és az ezekre épülő módszerek együttesen alkotják a bűnügyi elemzői módszertant, amely országonként, de még az egyes országokon belül rendvédelmi szervenként is eltérő lehet, noha az idők során egyre jelentősebbé váló nemzetközi rendőri együttműködés „megkívánta” az egységes nyelvezetet.

A bűnügyi elemzés hazánkban alkalmazott módszertanának alapjait még 1992-ben Hollandiában, egy nemzetközi bünelemzési konferencián a holland Paul Minnebo fektette le, aki egy olyan felosztást és fogalmi rend-

⁴ Kunos Imre: Bünelemzés tananyag és példatár a bünelemző tanfolyam hallgatóinak számára. Országos Rendőr-főkapitányság Kriminalisztikai Azonosító Szolgálat. Budapest, 1997. 3. o

szert javasolt, amelyet aztán 1995-ben az Interpol I. Bűnelemzési Konferenciáján⁵ a részt vevő tagállami delegáltak egyöntetűen elfogadtak, és az 1997-ben megtartott 2. Bűnelemzési Konferencián már természetes volt, hogy ez a bűnügyi elemzés közös nyelve⁴.

Itthon Kunos Imre rendőr ezredes volt, aki az Interpol Bűnügyi elemző Kézikönyvét⁶ lefordítva, ennek alapján a bűnügyi elemzők számára tanácskönyvet és példatárat készített⁷.

Ebben a több mint húsz éve elfogadott struktúrában (1. számú ábra), amely az akkori kor viszonyainak tökéletesen megfelelt, nem szerepelt a korábban már említett bűnügyi hálózat elemzés, a kommunikációs kapcsolataelemzés, a trendelemzés és a kockázatelemzés sem, ami nem meglepő, hiszen például a bűnügyi szempontú kockázatelemzés legkorábbi publikációi 2000-ben jelentek meg.

	Stratégiai bűnelemzés (Strategic)	Operatív bűnelemzés (Operational)
Bűnügyi esemény (Criminal incident)	Bűncselekményi mintaelemzés (Crime pattern analysis)	Ügyelemzés (Case analysis)
		Összehasonlító ügyelemzés (Comparative case analysis)
Személyek (Person)	Általános profil elemzés (General profile analysis)	Elkövetői csoport elemzés (Offender group analysis)
		Specifikus profil elemzés (Specific profile analysis)
Felderítési módszerek (Crime control method)	Felderítési módszerek elemzése (Crime control methods analysis)	Nyomozás elemzés (Investigations analysis)

1. számú ábra

A bűnelemzés struktúrája 1997-ben⁸

⁵ A bűnelemzés elméleti keretei (Ton van der Hiden előadása az INTERPOL 1. Bűnelemzési Konferenciáján – 1995. szeptember 12.)

⁶ Crime Analysis Booklet. 1995.

⁷ Kunos Imre: Bűnelemzés tananyag és példatár a bűnelemző tanfolyam hallgatóinak számára. Országos Rendőr-főkapitányság Kriminálisztikai Azonosító Szolgálat. Budapest, 1997.

⁸ Kunos Imre: Bűnelemzés tananyag és példatár a bűnelemző tanfolyam hallgatóinak számára. Országos Rendőr-főkapitányság Kriminálisztikai Azonosító Szolgálat. Budapest, 1997. 4. o.

A magyar nyelvű szakirodalom meglehetősen szegényes, ha a bűnügyi kockázatelemzésről szeretnénk olvasni. A Google Scholar böngészője a teljes kifejezésre („*bűnügyi kockázatelemzés*”) összesen egy találatot ad, de az sem a megjelölt témával foglalkozik. A „*bűnügyi AND kockázatelemzés*” kereső kifejezésre 150 találatot kapunk, de egyesével átböngészve a találatokat, egy sem szól kifejezetten a keresett témáról. Ugyanez a felület az angol nyelvű kifejezésre („*crime risk analysis*”) 82, míg szétbontva a kifejezést (*crime AND „risk analysis*”) 47 900 találatot ad.

A fenti kereső kifejezésekre a Core Open Access is hasonló léptékű adatokkal szolgál. A magyar nyelvű találatok száma idézőjellel és anélkül 1 és 35, míg az angol nyelvűeké 16 és 11 653. A fentiekből kitűnik, hogy a bűnügyi kockázatelemzés a magyar rendvédelmi szerveknél olyan, mint a jети. Mindenki hallott már róla, mindenki tudni véli, hogy létezik, de igazából még senki sem látta.

A MATARKA adatbázis a „*bűnügyi kockázatelemzés*” kifejezésre a címben konkrétan egy találatot sem ad, a „*kockázatelemzés*” 63 alkalommal jelenik meg, ebből bűnügyi vonatkozása mindössze háromnak van.

A teljes szövegre vonatkozóan az Elektronikus Periodika Archivum Adatbázis „*bűnügyi kockázatelemzés*” kifejezésre 72 találatot jelez, amelyből összesen ötnek van közvetlen bűnügyi vonatkozása, azonban módszer-tani megközelítést egyik sem tartalmaz.

Persze több helyen is megtalálhatók a SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analízis, a modell alapú kockázatelemzés, a kockázati mátrix kifejezések, azonban ezeket bűnügyi vonatkozásban egyedül Istvanovszki László említi.⁹

Márpedig megfelelően kialakított és jól használható módszertan nélkül a bűnügyi elemzők nem látnak hozzá a kockázatelemzéshez, mint ahogy a matematikában sem végez senki integrálszámítást, ha csak az alapműveletekkel van tisztában.

⁹ Istvanovszki László: Bűnelemzés a modern bűnüldözésben. Patrocínium. Budapest, 2012. 48. o.

A megfelelően kidolgozott módszertan példájaként említhetném az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (FRONTEX) által a határbiztonság területén folytatott hatékony információcsere és együttműködés megkönynyítésére létrehozott és a rendészeti szakterület által használt integrált kockázatelemzési modellt (Common Integrated Risk Analysis Model – CI-RAM), amely könnyen érthetően, megfelelően kialakított módszertan alapján, lépésről lépésre vezet végig az elemzőt a kockázatelemzés folyamán. Hasonlóan jól kidolgozott a büntetés-végrehajtás nemzetközi példák alapján, a hazai viszonyoknak megfelelően kidolgozott kockázatelemzési és kockázatkezelési modellje (Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer), ami az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatának a felmérése, értékelése és kezelése érdekében kialakított és működtetett szakmai rendszer¹⁰.

A bűnügyi kockázatelemzés helye az elemzési módszerek között *Szemléletváltás a bűnügyi elemzésben*

Ahhoz, hogy a kockázatelemzésnek és más, időközben megjelent módszernek helyet szorítsunk a bűnügyi elemzési módszerek között, az 1. ábrán megjelölt struktúrát felül kellett vizsgálni, és meg kellett kezdeni a bűnügyi elemzés új módszertanának átalakítását. Ehhez kapóra jött a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (új Be.) 2018. július 1-jei hatályba lépése, mivel a rendőrség jogi szervezetszabályzó eszközei közül azokat, amelyek valamilyen formában kapcsolódtak az új Be.-hez, módosítani kellett, ideértve a rendőrség bünelemzési szabályzatát is. A szabályzat egyszerű kiegészítése helyett itt volt az alkalom a bűnügyi elemzés új keretrendszerének kialakítására és jogszabályi keretbe foglalására.

Habár az új bűnügyi elemzői utasítás¹¹ nem tartalmaz módszertani utalásokat, számos olyan fogalmat és ehhez kapcsolódó definíciót alkottunk, amelyekre az új bűnügyi elemzési módszertant fel lehet építeni.

¹⁰ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 92–94. §

¹¹ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról

A munkához példaként a Bűnelemzők Nemzetközi Szervezetének (International Association of Crime Analysts – IACA) tevékenysége szolgált, mivel ez a szervezet volt az, amely 2014-ben megalkotta a bűnügyi elemzés sztenderdjét, ideértve a bűnügyi elemzés fajtáinak, módszereinek és technikáinak rendszerét és teljes definícióját¹².

Ez azonban nem jelentette azt, hogy az általuk alkotott fogalomrendszert egy az egyben átvettük volna. A szabályzat és a rá épülő módszertan az EUROPOL¹³, az INTERPOL, a UNODC¹⁴, valamint több európai és tengeren túli ország rendvédelmi szerveinél, illetve magyar rendvédelmi szerveknél jelenleg is alkalmazott – a bűnügyi környezethez leginkább illő – elemekből áll.

Egy olyan rugalmas keretrendszer lett a végeredmény, amelyben az elemzéshez felhasznált információ jellege (statisztikai adat vagy a büntető-eljárás során beszerzett információ) és idő- vagy térbeli kiterjedése (heti, havi, éves – helyi, területi, országos) határozza meg az egyes módszerek besorolását a bűnügyi elemzés fajtái közé. Ehhez elsősorban szélesíteni kellett a keretet az adminisztratív és a taktikai elemzés fogalmával.

¹² Santos, Rachel Boba: Crime analysis with crime mapping, Fourth edition. SAGE Publications Inc. Los Angeles, 2017. 27. o.

¹³ Forrás: <https://epe.europol.europa.eu/group/conan>
Letöltés ideje: 2020.03.02.

¹⁴ United Nations Office on Drugs and Crime: Criminal Intelligence Manual for Analysts. Vienna: United Nations, 2011.

2. számú ábra

A bűnügyi elemzés fajtái¹⁵

„Adminisztratív elemzés – a rendőrség adminisztratív igényeinek kielégítésére irányuló elemzés, mely támogatja az erők, eszközök és módszerek, továbbá a költségvetés megfelelő tervezésére, csoportosítására irányuló vezetői döntéseket.

Taktikai elemzés – a rendőrségi adatokra alapozott, a bűnözés rövidtávú fejlődésének vizsgálatára irányuló, a közterületi- és bűnügyi tevékenység hatékonyságát célzó, az erők és források optimális elosztását – többnyire lokális szinten – megalapozó vezetői döntések támogatásához alkalmazott elemzési formák összessége, amelynek célja, hogy egy viszonylag rövidebb időszak bűnügyi adataiból meghatározható legyen az adott terület fertőzöttségének, bűncselekményi mintáinak, valamint a bűncselekmények elkövetésének módszereiben, tárgyában, az alkalmazott segédeszközben, viktimológiai jellemzőiben, az elkövetői kör összetételében bekövetkező változások iránya és minősége, valamint azonosíthatók legyenek az azonos tettes által elkövetett sorozatba tartozó bűncselekmények.”¹¹

¹⁵ Szabó János: A bűnügyi elemzés módszertanának megújítása a rendőrségnél. Szakmai Szemle 2018/4. szám. 138. o.

Az adminisztratív elemzés fogalmának a bűnügyi elemzés keretrendszerében, így a Bűnügyi Elemzési Szabályzatban való megjelenését széleskörű szakmai vita előzte meg. Az elemzésekhez felhasznált információ jellege, valamint a bűnügyi elemzés fajtáinak definíciói nem tették lehetővé, hogy a bűnügyi elemzők feladatkörébe tartozó olyan elemzéseket, mint például az ügyek átlagos nyomozási idejének elemzése, a bűnügyi állomány leterheltségének vizsgálata, a rendőri szervek illetékességi területének felülvizsgálata, a stratégiai vagy taktikai elemzések körébe soroljuk. Jóllehet adminisztratív jellegű elemzéseket nem kizárólag bűnügyi elemzők végeznek, ennek az elemzésfajtának a bűnügyi elemzés keretrendszerében való önálló megjelenése indokolt.

A szabályzat a kissé megtévesztő hangzású operatív elemzés¹⁶ helyett a nyomozást támogató elemzés kifejezést használja változatlan fogalmi meghatározás mellett.

A rugalmas keretrendszer egyik példjaként a bűncselekményi minta-elemzést lehetne említeni, ami „...nem más, mint az összes vagy egyes bűncselekmények, illetve bűncselekmény csoportok jellemzőinek, számának, változásainak vizsgálata egy meghatározott földrajzi területen és adott időszakban.”¹⁷ Ha a mintaelemzés során hosszú távú, több éven átnyúló statisztikai adatokat használunk, akkor a stratégiai elemzéshez¹⁸ fog tartozni. Rövid távú, jellemzően egy éven belüli statisztikai adatokkal pedig a taktikai elemzések körébe. Hasonló a helyzet a bűnügyi kockázatelemzéssel is.

¹⁶ Az „operational analysis” kifejezés célravezetőbb fordítása operációs, esetleg műveleti elemzés lehetett volna, mivel az „operatív” kifejezés főleg titkos információgyűjtő tevékenységre utal.

¹⁷ Kunos Imre: Bűnelemzés tananyag és példatár a bűnelemző tanfolyam hallgatóinak számára. Országos Rendőr-főkapitányság Kriminálisztikai Azonosító Szolgálat. Budapest, 1997. 5. o.

¹⁸ Stratégiai elemzés – olyan bűnelemzési tevékenység, amely meghatározott elemzési módszerekkel a bűnözés terjedelmének, dinamikájának és struktúrájának, valamint egyes bűncselekmények jellemzőinek, elterjedtségének hosszabb távon érvényesülő mintázatát, tendenciáit vizsgálja, elősegítve a nem ügyszor kötött bűnüldözési feladatok meghatározását tartalmazó vezetői döntések megalapozását és ezzel együtt a bűnmegelőzési stratégia kidolgozását. (23/2018. ORFK utasítás)

A bűnügyi kockázatelemzés feladata és besorolása az elemzési módszerek közé

Mielőtt behatóbban foglalkoznék a kockázatelemzés bűnügyi vonatkozásával, szükséges tisztázni a kockázat és a kockázatelemzés fogalmát.

„A kockázat fogalmát a különböző tudományágak eltérően értelmezik, az azonban minden meghatározásban közös – és a közfelfogással is egyezik –, hogy az a jövőben rejlő bizonytalanságot jellemzi. A biztonságstudomány értelmezésében a kockázat a veszély nagysága.”¹⁹

Ha a kockázat fogalmát az adott helyzet lehetséges kimeneteleinek bizonytalanságaként értelmezzük, akkor az alábbi megoldások lehetségesek. Havas szerint: *„Ha a kérdéses helyzetnek csak egy kimenetele lehetséges, akkor nincs bizonytalanság, a kockázat tehát nulla. Ha sokféle kimenetel lehetséges, akkor a kockázat nagyobb, mint nulla. Minél nagyobb a lehetőségek száma, annál nagyobb a bizonytalanság és ezzel együtt a kockázat is”²⁰.*

Istvanovszki László meghatározása alapján a bűnügyi kockázatelemzés a bűnügyi és más releváns adatok, illetve a feladathoz kapcsolódó információk közötti összefüggések feltárását, azonosítását és azok értékelését végző rendszeres, célirányos, összehangolt tevékenység. Magába foglalja a bűncselekmények megfékezésére irányuló (rendelkezésre álló) erők, eszközök, módszerek mennyiségi és minőségi mutatóinak, az esetleges hiányosságoknak, illetve a belső és a közbiztonságra ható fenyegetettségek, veszélyek elemzését is.

A bűnügyi kockázatelemzés első lépése a lehetséges kockázatok azonosítása és csoportosítása. *„A kockázatazonosítás szakaszában történik a veszélyforrások azonosítása és megnevezése.”²¹* A feladat nehézsége abban rejlik, hogy rendkívül sokféle kockázati tényezőt kell figyelembe venni, a

¹⁹ Havas Ádám: Kockázatelemzés – mágia vagy tudomány? Iskolakultúra 1993/3. szám. 21. o.

²⁰ Uo. 22. o.

²¹ Nagy Sándor: A hazai lakosságvédelmi kockázattertelés összehasonlítása a nyugati kockázatelemzési eljárásokkal. Bolyai Szemle 2013. 161. o.

bűnözés társadalomra gyakorolt hatásától egészen az egyes bűncselekmények elkövetési módszeréig, az elkövetők által jelentett kockázattól az áldozattá válást elősegítő tényezőkig.

Ezek az adatok, adatsorok térben és időben is meghatározottak. Márpedig a bűnügyi elemzés struktúrájába illesztéskor jelentősége van annak, hogy milyen távlatokban gondolkodunk.

A bűnügyi kockázatelemzés szempontjából a középső két kategóriának lehet jelentősége. Az alkalmazott definíciók szerint:

A bűnügyi elemzéssel foglalkozó szakértők jelentős része a kockázatelemzést a stratégiai elemzések közé sorolja, aminek az oka leginkább az, hogy az EUROPOL által követett gyakorlatot veszik alapul. A szervezet 2006-ban adta ki először a szervezett bűnözés fenyegetettség értékelését (Organized Crime Threat Assessment – OCTA²²), amely 2013-ban kibővült a súlyos bűncselekményekkel (Serious and Organized Crime Threat Assessment – SOCTA²³), amelyet 2017-ben adtak ki utoljára, valamint 2017-től az internetes szervezett bűnözés értékelésével (Internet Organized Crime Threat Assessment – IOCTA²⁴). Közös jellemzőjük, hogy a stratégiai elemzés definíciójának megfelelően hosszú távú trendekre alapoznak, a bűnözés vagy konkrét bűncselekmények dinamikáját és struktúráját vizsgálják. További indokként merül fel, hogy más országok, más szervezetek is csupán stratégiai kockázatelemzéssel foglalkoznak.

Külön érdekesség, hogy a rendészeti kockázatelemzés típusai közül a stratégiai kockázatelemzés definíciója mennyire hasonló a stratégiai bűnügyi elemzés szabályzatban szereplő definíciójához.

²² Forrás: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/octa-2006-eu-organised-crime-threat-assessment>

Letöltés ideje: 2020.05.13.

²³ Forrás: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2013>

Letöltés ideje: 2020.05.13.

²⁴ Forrás: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2017>

Letöltés ideje: 2020.05.13.

„Stratégiai kockázatelemzés: a jogellenes cselekményeknek, ezen belül a cselekményhez kapcsolódó bűnözés egészének vagy egyes bűncselekmények, szabálysértések résztvevőinek, jellemzőinek, elterjedtségének, tendenciáinak vizsgálatával a hosszabb távon érvényesülő változások, prioritások meghatározását végzi el annak érdekében, hogy képessé tegye a döntéshozókat a szükséges ellenlépések, preventív intézkedések megtételére, szemléletváltásra vagy akár jogszabályok módosítására.”²⁵

A bűnügyi és rendészeti elemzések közötti alapvető különbség, hogy míg a bűnügyi elemzés a kockázatelemzést egy módszernek tartja, amelyet akár önállóan, akár több más elemzési módszerrel közösen végeznek, addig a rendészeti kockázatelemzés – a fenti definíció értelmében – maga az elemzések gyűjtőfogalma.

Azonban a legfontosabb érv, hogy az új bűnügyi elemzés szabályzat megjelenéséig a taktikai elemzés, mint kategória, nem volt értelmezhető. Pedig igény nem csak stratégiai szinten merül fel bűnügyi kockázatelemzésre. Figyelembe véve a taktikai elemzés fenti meghatározását, a kockázatelemzésnek nagyon is helye van a lokális szintű vezetői döntéshozatalok előkészítésében.

Ezért az alábbiakban a taktikai célú bűnügyi kockázatelemzés lehetséges módszertanát, technikáit és más elemzési módszerekkel való kapcsolót, ezek egymásra épülését veszem nagyító alá.

A bűnügyi kockázatok meghatározásának lehetőségei

Az idők során a bűnügyi elemzők munkájával szemben támasztott követelmények is megváltoztak. A megrendelői igények olyan komplex elemzési formák használatát tették szükségessé, amelyek már nem feleltek meg a korábbi merev struktúrájának. Ezek a komplex formák egy elemzésen belül akár több, bűnügyi statisztikai adatokra építő vagy a nyomozások támogatásához szükséges elemzői módszert tartalmaznak, ezért alapkövetelmény,

²⁵ Csonka Károly – Gulyás Zsolt – Tornyai Miklós: Határrendészeti kockázatelemzés alapelvei. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. 2009. 318. o.

hogyan olyan elemzők álljanak rendelkezésre, akik behatóan ismerik a különböző módszereket, vagy – és ez a jövőbeli járható út – az elemzői feladatokat meg kell osztani egy elemzésen belül.²⁶

Egy ismeretlen elkövető ellen emberölés miatt indult nyomozásban például nem csupán egyszerű ügyelemzést (az ügyben szereplő személyek és a hozzájuk kapcsolódó információs objektumok közötti összefüggések feltárása) lehet vagy kell végezni, hanem szükség lehet specifikus profilelemzésre (az elkövető szociológiai portréja), a sértett vagy a látókörbe került elkövető kapcsolatainak feltárásához kommunikációs kapcsolatvizelésre (híváslisták, közösségi oldalak), vagy ha az emberölés egy lehetséges szorulat egyike eseménye, összehasonlító ügyelemzésre.

Hasonló a helyzet a bűnügyi kockázatelemzéssel is. A kockázatok beazonosítása nem az elemző fantáziájára van bízva, hanem egy másik elemzői módszer bevonását követeli meg az elemzett adatok körétől függően. Ha a stratégiai terület kockázati tényezőit kutatjuk, a kockázatelemzést megelőzi a trendelemzés vagy más, stratégiai típusú bűncselekményi mintaelemzés.

Ha a vizsgálandó kockázatok köre a bűnözés rövidtávú fejlődését célozza, és tárgya egy viszonylag rövidebb időszak vagy szűkebb terület fertőzöttségével, bűncselekményi mintáival kapcsolatos kockázati okok feltárása, akkor taktikai oldalról közelítünk a bűnügyi kockázatelemzéshez. Ilyenkor taktikai célú bűncselekményi mintaelemzésre van szükség.

Tegyük fel, hogy egy településen a rablások borzolják a lakosság kedélyét, ami által csökken a biztonságérzetük. A kockázatok beazonosításához érdemes megvizsgálni, hogyan alakul a rablások száma a településen a kockázatok felmérését megelőző években (trendelemzés), illetve a település melyik részén, mely időszakban követték el ezen deliktumokat (bűncselekményi mintaelemzés).

²⁶ Szabó János: A bűnügyi elemzés módszertanának megújítása a rendőrségnél. Szakmai Szemle 2018/4. szám. 136. o.

A bűnügyi kockázatelemzés technikái

A módszertan megalkotásának kezdeti lépése annak felismerése, hogy léteznek olyan módszerek, amelyeket mások már kidolgoztak, és még ha nem is a bűnügyi szakterületen alkalmazták azokat, a megfelelő specifikumok figyelembevételével, különösebb átalakítás nélkül implementálhatók. Mivel a bűnügyi kockázati tényező nem számszerűsíthető, a kvalitatív és kvantitatív kockázatelemzési módszerek közül a bűnügyi kockázatok értékeléséhez leginkább a kvalitatív módszerek egyes fajtái felelnek meg.

Regös Gábor szerint „... a kvalitatív módszerekkel nem állapíthatjuk meg egy alternatíva vagy szereplő kockázatosságát számszerűen, csupán egyes jellemzőiket, de a kockázatok feltérképezésére és rendezésére bizonyos szempontból alkalmasak lehetnek, a kvantitatív módszereknél azonban kevésbé jelentősek. Ezen módszerek jellemzője, hogy nem feltétlenül a kockázatok értékelésére dolgozták ki őket, de arra is használhatók.”²⁷

A kvalitatív elemzések egyik fő problémája az elemzést végzők szubjektivitása. Mivel ebben az esetben a veszély vagy fenyegetés mértéke nem számszerűsíthető, és ezáltal a kockázatok szintje nem mérhető, fokozottan oda kell figyelni a módszertanba illő elemzési technika kialakítására.

A bűnügyi kockázatelemzéshez a kvalitatív módszerek közül a SWOT analízis, valamint a kockázati mátrix használata tűnik célravezetőnek. Ez utóbbi technikát alkalmazza a rendészeti szakterületen a FRONTTEX által kifejlesztett CIRAM (Common Integrated Risk Analysis Model), vagyis Közös Integrált Kockázatelemzési Modell, amelyet – mint azt a későbbiekben láthatjuk – gyakorlatilag változtatás nélkül lehet alkalmazni a bűnügyi kockázatelemzésben.

²⁷ Regös Gábor: A kockázatok mérése és értékelése. Köz-Gazdaság: Tudományos Füzetek 2014/9. szám. 180. o.

SWOT elemzés

A SWOT elemzést már igen régóta és rendkívül gyakran használják a legkülönfélébb területeken a stratégiai tervezéshez. Mivel a felmerülő problémákat külső és belső, valamint pozitív és negatív oldalról vizsgálja, igazodva az adott szervezet erősségeihez, gyengeségeihez a felmerülő lehetőségek és veszélyek/fenyegetések tükrében, mint a kvalitatív kockázatelemzések egyik módszere, alkalmas lehet bűnügyi kockázatelemzésre.

3. számú ábra
SWOT elemzés²⁸

A bűnügyi kockázatelemzés szempontjából az erősségek (strengths) olyan pozitív dolgok, amelyekkel jobb eredményeket érhetünk el, mint például a rendelkezésre álló erőforrások, munkatapasztalat, felderítési adatok.

A gyengeségek (weaknesses) lehetnek a szervezeti működésből adódó problémás területek, de léteznek eszközök, amelyekkel a problémák megoldhatók, kiküszöbölhetők. A gyengeségek körébe sorolhatók például a

²⁸ Forrás: http://centroszet.hu/tananyag/projektmenedzsment/322_swot_analzis_strategiaelemzs.html

Letöltés ideje: 2020.05.13.

rendészeti dolgozók képzetlensége, motivátlansága, korrupciós tényezők, továbbá az anyagi eszközök hiánya.

A lehetőségek (opportunities) között érdemes megemlíteni az összehangolt bűnügyi és elemző munkát, a járőr útvonalak megfelelő tervezését, a közterületi jelenlét erősítését, a bűnmegelőzési tevékenység fokozását is.

A veszélyek (threats) olyan külső tényezők, amelyeket nem tudunk befolyásolni, kockázatot jelentenek a rendőrségnek, veszélyeztetik az állampolgárok biztonságérzetét. Ilyenek lehetnek többek között a lakosság bizalmatlansága a rendőrséggel szemben, az ebből adódó csökkent feljelentési és vallomástételi hajlandóság, a vizsgált terület gazdasági és társadalmi tényezőinek negatív irányú változása.

CIRAM

A közös integrált kockázatelemzési modell azon túl, hogy kellőképpen kidolgozott és alkalmas mind a stratégiai, mind pedig a taktikai kockázatok értékelésére, olyan univerzális módszer, amelyből ha kivesszük a határra, migrációra és rendészetre vonatkozó terminológiákat, azok szabadon behelyettesíthetők a bűnügyi szakterület kifejezéseivel.

Havas a kockázatot a veszély nagyságaként jellemezte¹⁹, azonban a CIRAM analógiája szerint – a lakosság biztonságérzetének fenntartása szempontjából – a kockázat egy adott területen bűnügyi szempontból esetlegesen jelentkező fenyegetettség nagyságának és valószínűségének függvénye, amelynek elhárítása érdekében a területi vagy helyi rendőri szervek illetékességi területén hozott megfelelő intézkedések hatást gyakorolnak az egyén vagy a közösség biztonságára.

Akárcsak a határbiztonsági, a bűnügyi kockázat is három összetevőből állhat. A fenyegetettségből, amelynek nagyságát és valószínűségét fel kell mérni, a fenyegetettséggel szembeni sebezhetőségből, ami a fenyegetettségre adott válasz szintje és hatékonysága, illetve azokból a hatásokból, amelyeket a fenyegetettség felmerülése gyakorolna az államra, annak egy

közigazgatási egységeire, biztosított objektumaira, illetve polgárainak személy- és vagyonbiztonságára.²⁹

A három rész a bűnügyi kockázatelemzés során sem válhat szét egymástól, mivel bármelyik összetevő értékelése információt nyújt a másik kettő értékeléséhez.

A bűnügyi kockázatelemzéshez szükséges átalakítások során mindenképpen meg kell határozni mind a fenyegetés/fenyegetettség kritériumait, amelyek az egyes bűncselekmények elkövetési módszereitől a viktimológiai jellemzőkön át a bűnözés teljes terjedelméig tarthatnak, ki kell jelölni a sebezhetőség lehetséges területeit, illetve meg kell határozni a lehetséges hatásokat speciálisan a bűnügyi szakterületre vonatkozóan. A módszer egyes részeit változtatás nélkül alkalmazhatjuk. Ilyen például a fenyegetettség meghatározása.

A fenyegetettség leírása jellemzően az elkövetési módszer, az elkövető céljai, motivációja és képességei (ki, hol, mikor, hányszor), a trendek és az előrejelzések, valamint a fenyegetettség nagyságát és valószínűségét befolyásoló nyomó („gerjesztő”) hatások leírását tartalmazza.³⁰

A fenyegetettség valószínűségének értékelésére a CIRAM egy héttagú skálát használ, a biztostól, ahol a valószínűség mértéke 100%, a lehetetlenig (0%), azonban ezt a bűnügyi kockázatelemzésben érdemes felülvizsgálni, és az egyes elemekhez tartozó értékeket a módszer kidolgozása során kell megállapítani, mint ahogy a fenyegetés nagyságára vonatkozót is.

A kvalitatív elemzésekre tett megállapítás természetesen a CIRAM-ra is érvényes. A kockázati szinteket számokkal is le lehet írni olyan esetekben, amikor nem csak valószínűsíteni lehet, hanem pontosan meg tudjuk határozni a kockázat mértékét, mint például a kvantitatív kockázatelemzési módszerek alkalmazásánál.

Ezért a legtöbb esetben minőségi értékeléseket ajánlott alkalmazni, és a kockázatokat célszerű jelentőség szerint kategóriákba sorolni. Az elemző

²⁹ FRONTEX, Common Integrated Risk Analysis Model a Comprehensive Update (CIRAM) version 2.0. Warsaw, Poland, 2013. 4. o.

³⁰ Uo. 6. o.

feladata, hogy meghatározza a kockázati szintek számát, és dokumentálja a kockázatok általa történő megítélését.³¹

A CIRAM jellegzetessége, hogy a bűnügyi kockázatelemzésben a kockázatok azonosításához használandó elemzési módszereket, mint a minta-elemzés és a trendszámítás, az értékelési technikák közé sorolja.

Összegzés

A bűnügyi elemzés módszertanának újragondolása olyan feladat, amelynek során nem csak újra kell definiálni az egyes bűnelemzési fajtákat, újra kell fogalmazni az egyes módszereket, illetve a ma még nem használtakhoz használható leírásokat kidolgozni, de az egyes rendészeti szakterületek, a különböző országok rendvédelmi szervei, bizonyos nemzetközi szervezetek által használt, elvileg azonos módszerek és technikák eltérő „nyelvezetét”, fogalomkörét is össze kell hangolni, és azokat minden elemző számára használhatóvá kell tenni.

A bűnügyi kockázatelemzés egyike azoknak a területeknek, amelyek hasznosságát és használatát manapság kezdik felfedezni az elemzők. Önmagában azonban egyes módszerek módszertanának megalkotása és bevezetése a bűnügyi elemzésbe még nem jelenti azt, hogy azokat széles körben alkalmazni is fogják a közeljövőben. Ehhez szükség lenne egy olyan vezetői szemléletváltásra, amely a vezetői döntések meghozatalában – a szükséges esetekben – bátran támaszkodna a bűnügyi elemzők szaktudására. A rendőrség stratégiai programjainak megalkotásához, az országos, területi és helyi szinten jelentkező kockázatok azonosításához, elhárításához, hatásainak csökkentéséhez pedig a bűnügyi kockázatelemzésre.

³¹ FRONTEX: i. m. 11. o.